

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกในยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคที่มีการคิดค้นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่แปลกใหม่อย่างหลากหลายเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทุกด้านให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งส่งผลให้สังคมทุกระดับต้องใช้เทคโนโลยีในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวันมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่แต่ละประเทศต้องเตรียมคนซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ

รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้ก้าวทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาโดยมีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ รู้จักการแก้ปัญหา มีความริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักฟังตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2544 : 1)

การจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยการบริหารและการจัดการศึกษาในเชิงคุณภาพโดยใช้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้การจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ (สำนักทดสอบทางการศึกษา 2544 : 3) ซึ่งการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับสถานศึกษาจะบรรลุผลสำเร็จได้ต้องอาศัยผู้บริหารโรงเรียนเป็นกำลังสำคัญ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเปรียบเสมือนหัวใจของโรงเรียน หากผู้บริหารโรงเรียนไม่มีภาวะผู้นำก็คงบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารงานได้ยาก ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้และทักษะเพื่อสร้างศรัทธา บารมี โนมน้าวให้ครูปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายโดยเต็มใจและสุดความสามารถ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ 2538 : 29)

ภาวะผู้นำตามแนวคิดของเฮาส์และมิทเชลล์ (House & Mitchell, 1974 : 81) จำแนกเป็น 4 แบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน ภาวะผู้นำแบบสั่งการ ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จของงานและภาวะผู้นำแบบให้มีส่วนร่วม โดยแบบภาวะผู้นำทั้งสี่แบบดังกล่าว ผู้บริหารจะต้องเลือกใช้

ให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือสภาพของผู้ได้บังคับบัญชา จึงจะส่งผลให้การบริหารงานประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

นอกจากผู้บริหาร โรงเรียนต้องใช้ภาวะผู้นำในการบริหารงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว ผู้บริหาร โรงเรียนยังต้องมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทุกคนว่า โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

การประกันคุณภาพการศึกษาถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ผู้บริหารต้องดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ และเพื่อเป็นหลักประกันว่า สถานศึกษาทุกแห่งมีขีดความสามารถในการประกันคุณภาพการศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดคือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตากจึงได้กำหนดมาตรการและแนวปฏิบัติในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาโดยกำหนดให้สถานศึกษาในสังกัดดำเนินงานประกันคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการประเมินคุณภาพภายในทุกปีเพื่อนำผลการประเมินใช้ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และมีการเตรียมพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพการศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ) ตามรอบการประเมินที่กฎหมายบัญญัติไว้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในรอบแรก (พ.ศ.2544-2548) ปรากฏว่า โรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาตาก เขต 1 และเขต 2 ยังไม่สามารถดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จครบถ้วนทุกมาตรฐาน โดยมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง ได้แก่ มาตรฐานด้านผู้เรียน คือ การคิดวิเคราะห์ การมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร และการมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มาตรฐานด้านครูผู้สอน คือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ และจำนวนครูยังไม่เพียงพอ ส่วนมาตรฐานด้านผู้บริหาร คือ การบริหารและจัดการเพื่อให้มีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักสูตรสถานศึกษาที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น และสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ส่วนผลการประเมินภายนอกในรอบที่สอง ซึ่งเริ่มดำเนินการประเมินนับตั้งแต่ปีการศึกษา 2549 เป็นต้นมา ผลการประเมินสรุปได้ว่า มาตรฐานด้านผู้เรียนที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับปรับปรุง คือ การคิดวิเคราะห์ การมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ส่วนมาตรฐานด้านครูผู้สอน และมาตรฐานด้านผู้บริหารไม่ปรากฏว่ามี มาตรฐานใดที่ผลการประเมินอยู่ในระดับต้องปรับปรุง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 และ 2 2549 :75)

อย่างไรก็ตาม การประเมินในรอบที่สอง ยังไม่สามารถดำเนินการได้ครบทุกโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนที่พร้อมรับการประเมินในปีแรกมีจำนวนไม่มากนัก

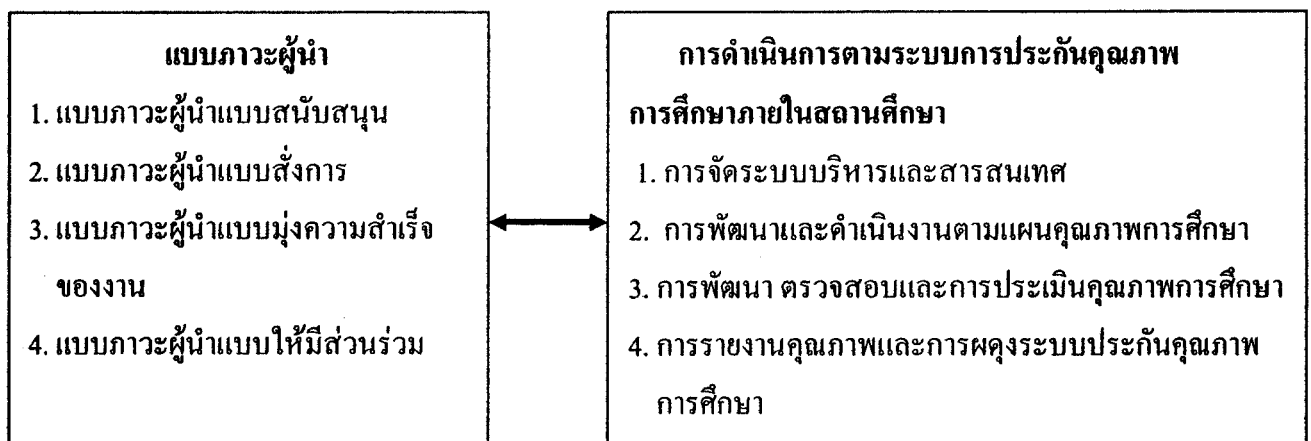
จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาว่ามีความสัมพันธ์กันเพียงใด ทั้งนี้ เพื่อนำผลจากการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานประกันคุณภาพในระดับสถานศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดตาก
- 2.2 เพื่อศึกษาการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดตาก
- 2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยไว้ ดังภาพที่ 1.1



ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวก

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำตามทฤษฎีวิถีทาง-เป้าหมายของเฮาส์และมิตเชลล์ (House & Mitchell, 1974 :81) ซึ่งจำแนกประเภทพฤติกรรมของผู้นำ ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1)แบบภาวะผู้นำแบบสนับสนุน 2)แบบภาวะผู้นำแบบสั่งการ 3.)แบบภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จของงาน และ 4)แบบภาวะผู้นำแบบให้มีส่วนร่วม ส่วนการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจำแนกระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ 2) ด้านการพัฒนา ตรวจสอบและการประเมินคุณภาพการศึกษา 3) ด้านการพัฒนาและดำเนินงานตามแผนคุณภาพการศึกษา และ 4) ด้านการรายงานคุณภาพและการผดุงระบบประกันคุณภาพการศึกษา

5.2 ประชากร

5.2.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดตาก จำนวน 3,129 คน จำแนกเป็นผู้บริหาร จำนวน 254 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,575 คน

5.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดตากที่ได้รับการประเมินภายนอกรอบที่สอง ในปีการศึกษา 2549 จำนวน 210 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 30 คน และครูผู้สอน จำนวน 180 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ร้อยละ 25 ของเคอร์ลิงเจอร์ และใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างเป็นระบบ

5.3 ตัวแปรในการศึกษา ประกอบด้วย

5.3.1 ตัวแปรที่ 1 ได้แก่ แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนก เป็น 4 แบบ คือ แบบภาวะผู้นำแบบสนับสนุน แบบสั่งการ แบบมุ่งความสำเร็จของงาน และแบบให้มีส่วนร่วม

5.3.2 ตัวแปรที่ 2 ได้แก่ การดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ ด้านการพัฒนาและดำเนินงานตามแผนคุณภาพการศึกษา ด้านการพัฒนา ตรวจสอบและการประเมินคุณภาพการศึกษา และด้านการรายงานคุณภาพและการผดุงระบบประกันคุณภาพการศึกษา

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกเป็น 4 แบบ คือ

6.1.1 ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้นำให้การสนับสนุนและมีความเป็นมิตรที่ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถเข้าถึงได้ง่ายเป็นผู้ที่ใส่ใจในสวัสดิการความเป็นอยู่และความต้องการในฐานะความเป็นมนุษย์ของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำจะแสดงพฤติกรรมให้การสนับสนุนในการสร้างบรรยากาศที่ดีของการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

6.1.2 ภาวะผู้นำแบบสั่งการ หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้นำที่ปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการใช้คำสั่งเกี่ยวกับการทำงาน รวมทั้งแจ้งความคาดหวังให้ทราบ บอกถึงวิธีการทำงาน ตลอดจนกำหนดเวลาทำงานสำเร็จให้แก่ ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบผู้นำแบบสั่งการจะกำหนดมาตรฐานของการทำงานพร้อมกับกฎระเบียบต่างๆ ที่ชัดเจน ได้แก่ ผู้ใต้บังคับบัญชา

6.1.3 ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จของงาน หมายถึง พฤติกรรมผู้นำที่กำหนดเป้าหมายที่ท้าทาย สร้างความมีมาตรฐานความเป็นเลิศสูง แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และแสวงหาวิธีการปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องรวมทั้งการตั้งความคาดหวังต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการแสดงความมั่นใจว่าผู้ใต้บังคับบัญชา จะสามารถปฏิบัติงานที่มีมาตรฐานสูงได้สำเร็จ

6.1.4 ภาวะผู้นำแบบให้มีส่วนร่วม หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้นำแสดงต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการขอปรึกษาก่อนที่จะตัดสินใจ รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและมีการประชุมกับผู้ใต้บังคับบัญชาในที่ทำงานบ่อยๆ ผู้นำแบบให้มีส่วนร่วมจะกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายของกลุ่มและเขียนข้อเสนอแนะต่าง ๆ ขึ้นในที่ทำงาน

6.2 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 และ เขต 2 ในจังหวัดตาก ในปีการศึกษา 2549

6.3 ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้รักษาราชการแทนตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดตาก ปีการศึกษา 2549

6.4 ครูผู้สอน หมายถึง ครูผู้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน หรือทำหน้าที่งานด้านวิชาการหรือระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดตาก ปีการศึกษา 2549

6.5 การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ

6.5.1 ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ หมายถึง การจัดโครงสร้างการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการดำเนินงานและสร้างระบบการประกันคุณภาพภายใน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วม และจัดให้มีข้อมูลเพียงพอในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา เกิดประโยชน์ทั้งในด้านผู้เรียน คุณภาพการเรียนการสอน คุณภาพการบริหารและการจัดการ และคุณภาพการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

6.5.2 ด้านการพัฒนาและดำเนินงานตามแผนคุณภาพการศึกษา หมายถึง การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้บรรลุผลสำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด โดยให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนปฏิบัติงานที่ร่วมกันไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามพันธกิจ เป้าหมาย การพัฒนาและสภาพความสำเร็จของการพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจนและเป็นรูปธรรม การดำเนินงานอาศัยหลักวิชาหรือผลการวิจัยหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร ด้านการเรียนการสอนโดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคน ช่วยสร้างความตระหนักแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและทิศทางของการศึกษาในระดับท้องถิ่น

6.5.3 ด้านการพัฒนา ตรวจสอบ และการประเมินคุณภาพการศึกษา หมายถึง การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยการประเมินผลภายในโรงเรียนตามมาตรฐานการศึกษา การประเมินตนเองตามสภาพจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนด และสถานศึกษาใช้ผลการประเมินจากผลงานที่มีหลักฐานร่องรอย ปรากฏจากการปฏิบัติงานของทุกฝ่ายทุกคน สรุปเป็นภาพรวมของคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา นำไปสู่การตรวจสอบ ทบทวนเพื่อรองรับการประเมินจากภายนอก

6.5.4 ด้านการรายงานคุณภาพและการผดุงระบบประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การจัดทำเอกสารขึ้นเพื่อให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ทราบการดำเนินงาน และผลของการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในแต่ละปีการศึกษา เพื่อการส่งเสริมพัฒนา และประเมินประสิทธิภาพในการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การเฝ้าระวังรักษา และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานอย่างต่อเนื่อง สถานศึกษาก็จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีความเคลื่อนไหวในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ผลผลิตขององค์กรแห่งการเรียนรู้ เห็นได้จาก ผลสัมฤทธิ์ของงานสูงขึ้น การพัฒนาคน พัฒนาความรู้ และองค์กรให้มีศักยภาพสูงขึ้น

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวิจัยนี้ คาดว่าจะเป็นประโยชน์ ดังนี้

- 7.1 เป็นแนวทางในปรับปรุงและพัฒนาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น
- 7.2 เป็นข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดตาก